

NÉMETH ÁDÁM*

„ORSZÁG AZ ÁLLAMBAN”. LATGALE TÖRTÉNETI FÖLDRAJZA ÉS NEMZETISÉGI ÖSSZETÉTELÉNEK ÁTALAKULÁSA A XX. SZÁZADBAN

„COUNTRY WITHIN THE STATE”. THE HISTORICAL GEOGRAPHY OF LATGALE AND THE CHANGES IN IT'S ETHNIC COMPOSITION DURING THE 20TH CENTURY

ABSTRACT

The first purpose of this publication is to present a short overview about the changes in the ethnic structure of Latgale after the first official Russian census (1897). The second goal is to analyze the regional distribution of these ethnic groups in Latvia and to diagnose the transformation of the ethnic diversity index in Latgale.

Being on the frontier of German and Russian empires, and on the crossroad of trade routes, Latgale was always a point of intersection of Latvian, Lithuanian, Polish, Byelorussian, Russian and Jewish territories. Thus Latgale was one of the most ethnically diversified territory in Europe in the end of the 19th century. Nowadays the diversity index is very high as well, although the ethnic composition of the region has changed dramatically since 1897. The publication would like to present: why and how?

1. Bevezetés

Nehéz helyzetben vagyunk, ha Lettországot kell elhelyeznünk Európa nagytérégi szerkezetében. Se nem Észak-, se nem Kelet-, se nem Nyugat-, se nem Közép-Európa, ugyanakkor egy kicsit mindegyik az említettek közül. Talán a Pándi Lajos neve által fémjelzett Kőztes-Európa modell az egyetlen releváns doktrína, mely segítségével a középső balti állam valahogy beleilleszthető kontinensünk geopolitikai viszonyrendszerébe.

Lettország csaknem 14 600 km²-en elterülő, 340 000 lakossal rendelkező keleti régiója, a „Kék tavak földjének” is nevezett Latgale, talán még ennél is ellentmondásosabb kapcsolatban áll környezetével. Egyfelől – mint csepp a tengerben, és mint cseppben a tenger – megragadja a Baltikum lényegét és végigkialauzol annak zűrzavaros történelmén, másfelől viszont oly’ mértékben különbözik Lettorság egyéb területeitől, hogy öntudatos lakói gyakran „országként” tekintenek szűkebb hazájukra. Ráadásul Latgale, a balti-szláv etnikai kontaktzóna tán legtipikusabb darabjaként, mindig is rendkívül színes etnikai, anyanyelvi, vallási palettával rendelkezett, melynek átalakulásának nyomon követése már önmagában is izgalmas kutatási területet jelent.

2. Célok és módszerek

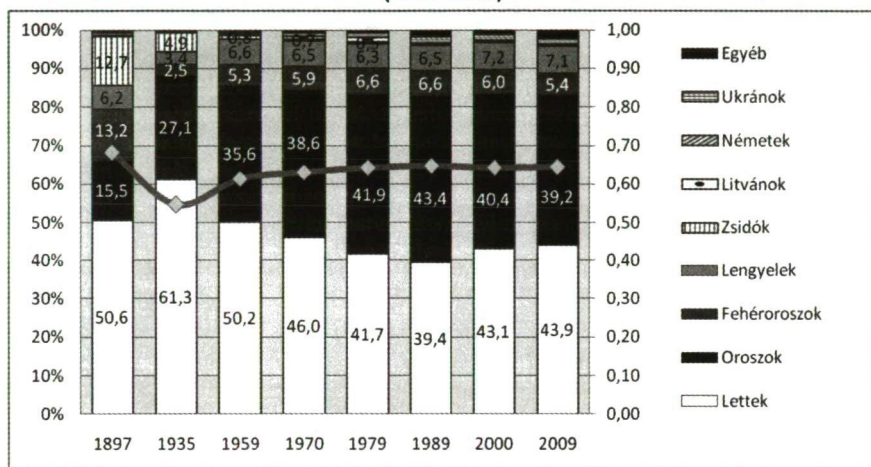
A tanulmány célja áttekinteni Latgale történeti földrajzának fontosabb mérföldköveit, ill. bemutatni a régió – és vázlatosan Lettorság – etnikai struktúrájának metamorfózisát az 1800-as évek végétől napjainkig. A klasszikus népmozgalmi mutatókon és a mindenkori

* PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola.

népszámlálási adatokon túl a tanulmány – a Simpson-féle diverzitási index használatával – a népesség sokszínűségének mértékét, ill. annak változásait is igyekszik felvázolni. A valószínűség-számításon alapuló index azt mutatja meg, hogy egy adott terület két, tetszőlegesen találkozó lakója mekkora eséllyel eltérő nemzetiségű. A kapott értékek 0 és 1 között mozoghatnak. 0: tökéletesen homogén népesség, 1: teljesen kevert népesség, ahol a közösség minden egyes tagja más nemzetiségű.¹ Az etnikai struktúra területiségének megjelenítése, a számolás és térképszerkesztés az „ArcGIS 9.2” programcsomag segítségével történt.

1. ábra. Latgale nemzetiségi összetételének átalakulása és az etnikai diverzitás indexének változása (1897–2009)

Figure 1. Changes of the ethnic composition and the ethnic diversity index of Latgale (1897–2009)

A szerző saját szerkesztése

A statisztikai források számbavételénél szükséges röviden szólni a régió lehatárolásának problematikájáról. Topográfiai értelemben Latgale a Daugava, az Aiviekste és a Pededze folyók közötti, ill. az azoktól keletre fekvő területet jelenti, azonban a mindenkori közigazgatási határok a legritkább esetben követték és követik ezeket a vonalakat. A XIX–XX. század során a „statisztikai Latgale” hol lötyögött, hol túlnyúlt kissé természetes határain, ráadásul időről időre változott a területének formája is. A két világháború között először átmenetileg az Abrene-vidéket, majd 1947 után az Ilükste-vidéket kapcsolták hozzá, mialatt nyugati határsávjából lecsípték Varaklani és Krustpils városait és vonzáskörzetüket. A tanulmányban közölt, népességszám-változást bemutató diagramon (1. ábra) ezért az 1897-es és 1935-ös adatok nem illeszthetők tökéletesen a későbbi értékekhez; közvetlenül csak az 1959 utáni adatsorok vethetők össze. Fontos megemlíteni továbbá, hogy a XIX. század végi cári népszámlálás az anyanyelvre, míg a többi census a nemzetiségre kérdezett rá.

3. Latgale történeti földrajza címszavakban – örök periféria

A történészek feltevése szerint Lettország és Litvánia mai területén az i. e. III. évezred végén már a baltinak tekinthető „tengermelléki kultúra” virágzott, melynek határai délen a Pripjatyig, keleten a Dnyeperig húzódtak. Ez az ősbalti egység az i. e. VIII–V. században keleti és nyugati ágra bomlott, melyből a törzsek elkülönülésének és egységesülésének bo-

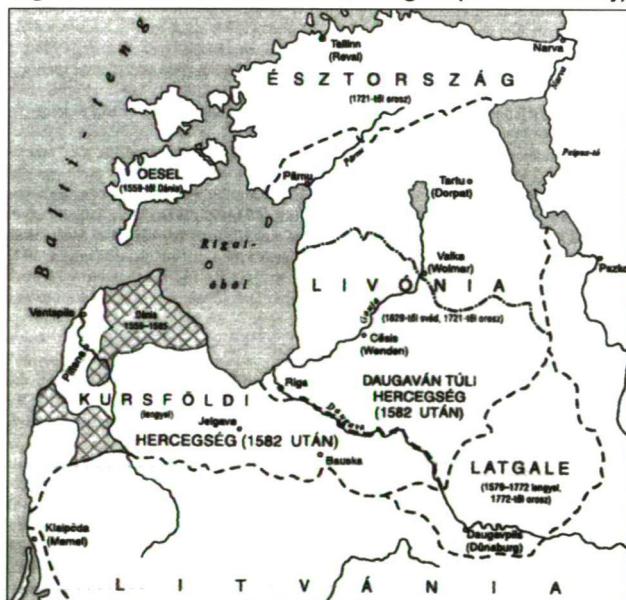
nyolult folyamatai révén az i. sz. első évezred végére valódi népek (poroszok, litvánok, lettek) formálódtak. A lett nép – négy balti törzsből: a kursból, zemgalból, selből, ill. latgalból és a finnugor eredetű livből történő – „etnikai összezsírozódása német uralom alatt ment végbe, s csak a XVII. században fejeződött be”.² Maga a „latvis” főnév is csak 1648-ban jelent meg először, és igen sokáig a lett anyanyelvűekre utalt; politikai, azaz területre, nemzetre utaló jelentéssel csak a nemzeti ébredés korában, a XIX. században kezdték felruházni.³

Latgale történeti földrajzának legjellegzetesebb tulajdonsága az örökös, folyamatosan újratermelő periférikus helyzet. E sajátosság már a XIII. század legelején megmutatkozott: a Kardtestvérek Lovagrendjének 1201 után kezdődő, Rigából kiinduló expanziója csupán Jersikáig hatolt, Latgale nagyobbik, erős keleti-szláv kultúrhatást mutató része csak évtizedekkel később került, immár a Német Lovagrend birtokába. A német uralom idején a lovagrendi állam legkeletibb provinciájaként halmozottan hátrányos geopolitikai pozícióba kényszerült. „Beszorult” egyrészt a folyamatosan háborúskodó Novgorodi, Polocki, később Pszkovi Fejedelemségek, ill. a tényleges európai nagyhatalommá váló Litván Nagyfejedelemség közé, másrészt pedig kimaradt a gazdasági fejlődés zálogául szolgáló Hanza-kereskedelemről.

A livóniai háborút követően a lettek által lakott territórium három részre szakadt: míg Kurzeme és Zemgale „Kursföldi Hercegség” néven kvázi önálló államként funkcionált, addig Vidzeme (Daugaván túli Hercegség) svéd, Latgale pedig lengyel–litván fennhatóság (1579–1772) alá került (2. ábra). A határok változtak, az akkoriban „Inflanty Polskie” néven emlegetett Latgale periférikus helyzete azonban megmaradt: a Rzeczpospolita legészakibb szegletében – Düna burg, azaz Daugavpils kivételével – továbbra sem alakult ki egyetlen valamirevaló város sem. Az Inflaty létrejötté, ami lengyelesítést és katolizálást vont magával, „elmélyítette az addigi külön utat, s több mint 350 évre elszakította a területet Livónia többi részétől”.⁴ Ehhez az időszakhoz köthető a zsidóság, ill. az 1660-a évektől az óhitű oroszok megjelenése is Latgalében.

2. ábra. A Baltikum felosztásai (XV–XVIII. század)

Figure 2. Partition of the Baltic Sea Region (15–18th century)

Forrás: Bojtár Endre (1997): Bevezetés a baltisztikába. Osiris Kiadó, 136. old.

Az Orosz Birodalom határain belül (1795 után) Latgale látszólag egyesült ugyan a Baltikum többi területével, közigazgatásilag azonban a – sok szempontból kiváltságos helyzetet élvező – balti kormányzóságoktól mereven elválasztva igazgatták és a Vityebszki Kormányzósághoz csatolták. Belső perifériává vált, ahol a jobbágyság késői felszabadulása és a cári önkényuralom nyílt russzifikálási törekvései (pl. latin ábécé betiltása, erőszakos pravoszláv hitre térítés) miatt konzerválódott a társadalmi, gazdasági rendszer elmaradottsága. Kurzemétől és Vidzemétől eltérően ráadásul Latgale a hírhedt „letelepedési övezetbe” tartozott, így továbbra is jelentős számú zsidó bevándorló áramlott a területre.⁵

Latgale geopolitikai pozíciója lényegét tekintve a XX. században sem változott: periféria maradt mind a két világháború közötti, mind az 1991 utáni Lettországbán. Napjainkban az Európai Unió ún. „keleti falának” markáns tagja, egyike a legrosszabb gazdasági, demográfiai mutatókkal rendelkező régióknak. Érdekes módon Latgale számára mindezidáig a Szovjetunió létrejötte kínálta a legkedvezőbb fejlődési környezetet, hiszen azokban az évtizedekben sem állam-, sem adminisztratív belső határok nem darabolták részekre természetes vonzáskörzetét, közlekedési folyosóit. Ennek ellenére igazi fejlődésről a szocialista érában sem beszélhetünk.

4. „Ország” az államban?

Nem tisztázott mindenekelőtt a latgalok *eredete*, ill. szerepe a lett nép kialakulásában. A lett történészek többsége úgy véli, hogy a mai lettek ősei kizárólag a latgalok voltak, akik domináns törzsként, kelet felől asszimilálták a kursokat, zemgalokat, seleket, líveket. Az ellentmondásokkal terhes koncepció ellenzői szerint viszont a lettből alakulhatott ki a latgal törzs, nyelv és kultúra. A bagatellnek tűnő vita háttérben komoly politikai motivációk bújnak meg. A lett nép kialakulásának történetében ti. az az érdekes, hogy épp a lett „alapanyag” hiányzik belőle. Az első elmélet hívei ezen ellentmondást a lett = latgal azonosítással oldják fel, bizonyítván a lettek ősi jogát e területre, ill. elejét véve a latgal szeparatizmusnak, mely a századelőn komoly támogatottságot élvezett.⁶

A manapság evidenciaként kezelt tény, miszerint Latgale a lett territórium szerves részét képezi, meglehetősen új keletű koncepció. A *történelem* viharai ugyanis Latgalét oly’ messze sodorták a másik két lett többségű régiótól, Vidzemétől és Kurzemétől (lásd: 3. fejezet), hogy azok lakói az első világháború végéig szinte semmit sem tudtak keleti honfitársaikról. Számukra Latgale az 1918-as egyesüléskor „egy második, újonnan felfedezett Amerikával volt egyenlő”.⁷

A történelmi elkanyarodás ráadásul a társadalmi, gazdasági rendszer általános *elmaradottságát* hozta magával. A kulturális szakadék volumenét jól érzékeltetik az analfabetizmus területi különbségei: míg 1897-ben Vidzeme és Kurzeme járásaiban szinte kivétel nélkül 90% felett volt az írni-olvasni tudók aránya, addig Latgalében ugyanezen érték 40–50% körül alakult. Bár napjainkra mérséklődött a régió gazdasági, kulturális elmaradottsága, továbbra is Lettország, sőt az egész Baltikum leghátrányosabb helyzetű térségéről van szó.

A latgalei identitástudat talán legfontosabb pillérét a – lettől főként szókincsében és bizonyos hangtani jellemzőiben eltérő – *latgal anyanyelv* jelenti. Habár a két világháború közötti időszakban hivatalos nyelvként is elismerték, napjainkban már csak egy markáns dialektusként tekintenek rá. A lingvisták egy része ezzel szemben különálló nyelvként aposztrofálja azt, mondván: ha a cseh és szlovák önálló nyelvként létezhet, akkor a latgalt is megilletné ez a státusz (nagyjából hasonló volumenű különbségről van ti. szó).⁸

A Lettország *felekezeteinek* térbeli elterjedését ábrázoló térképek is szinte milliméter-pontosan kirajzolják a tárgyalt terület egység határait, hiszen míg a lettek döntő többsége az evangélikus, addig a latgalok a lengyel időkből örökölt katolikus hitet követik. Európa

egyik legészakibb katolikus közösségét alkotják és rendkívül büszkék arra, hogy aglonai zarándokközpontjukat még II. János Pál pápa is felkereste. Latgalében az országos átlagnál szignifikánsan magasabb továbbá a görögkeleti vallásúak, azon belül pedig különösen az óhitűek aránya, akiknek ősei még az 1666-os ortodox egyházszakadás után menekültek ide.⁹

Összefoglalva megállapítható, hogy a „különutas” történelmi fejlődés, mely a fentiekén kívül számos egyéb jellegzetes vonást is kölcsönzött a területnek (pl. sűrűbb településhálózat, kompakt falvak megjelenése, sajátos néphagyományok), kivételesen erős regionális *identitástudattal* ruházta fel a saját zászlóval és címerrel is rendelkező latgalokat. Sokak szerint Latgale valósággal „országot” alkot az államban.

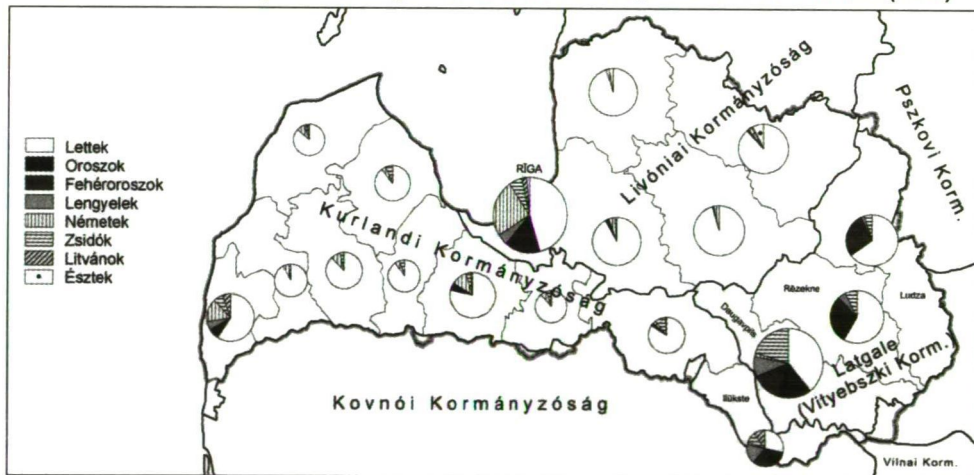
5. Eredmények

5.1. A XIX–XX. század fordulójának etnikai-anyanyelvi viszonyai

A Moszkvát Rígával, ill. a Szentpétervárt Varsóval összekötő kereskedelmi utak metszéspontjában fekvő, s ezáltal kitűnő közlekedésföldrajzi adottságokkal rendelkező Latgale a közelmúltig stabilan tartotta 21–25%-os részesedését Lettország népességéből.¹⁰ A történelem folyamán hol német és orosz, hol lett, litván és lengyel érdekszférába tartozó régió – a baltiszláv etnikai kontaktzóna legtipikusabb példájaként – mindig is rendkívül színes etnikai arculattal rendelkezett. Az első, nemzetiségi adatokat is tartalmazó népesség-összeírás 1876-os keltezésű: eszerint a 220 000 latgalei lakos 78%-a lettnek, 14%-a orosznak, 4–4%-a lengyelnek és zsidónak vallotta magát (bár az adatok hitelességét sokan vitatják).¹¹

3. ábra. A „lett” kormányzóságok járásainak anyanyelvi összetétele (1897)

Figure 3. Population by mother tongue and districts of the „Latvian” Governorates (1897)

A szerző saját szerkesztése

Az első általános, modern népszámlálásra 1897-ben került sor a cári birodalomban. Habár a census során nemzetiségre nem, csak anyanyelvre kérdeztek rá, a Lettország esetében szinte tökéletes átfedés miatt ez a dokumentum tekinthető a legelső releváns statisztikai forrásnak. (Nem úgy pl. Vilniusban, ahol a nyelv és etnikum litván, lengyel, orosz, fehérorosz és zsidó „madzagjai” oly’ mértékben összegubancolódtak, hogy utólag szinte lehetet-

len kibogozni azokat.)¹² A XIX–XX. század fordulóján Latgale népességének alig több, mint felét alkották lettek (latgalok); őket három hasonló lélekszámú csoport követte: az oroszok, a beloruszok és a zsidók (1. és 3. ábra). Bár a diverzitás mértékét tekintve nem volt szignifikáns eltérés rurális és urbánus tér között, azért elmondható, hogy a lettek és fehéroroszk inkább vidéken, míg az oroszok és zsidók inkább a városokban (főleg Daugavpilsben és Krāslavában) koncentrálódtak. Külön kiemelendő a – közigazgatásilag ekkor még nem Latgaléhoz tartozó, ám társadalmi viszonyait tekintve azzal rokonítható – Ilūkste járás, amely az etnikai diverzitás indexét (0,81) figyelembe véve nem csupán a többi lettországi, hanem az összes baltikumi közigazgatási egységet maga mögé utasította. Csak az összehasonlítás kedvéért: a történelmi Magyarország területén, a legendásan színes nemzetiségi palettával rendelkező Vajdaságban is csak 0,77-ig kúszott fel a legmagasabb érték.¹³

5.2. A két világháború közötti Lettország

A XIX–XX. század fordulóján bontakozott ki a latgal újjászületési mozgalom, amely 1917-ben Szovjet-Oroszország helyett a – soha azelőtt nem létező és meglehetősen bizonytalan jövőképpel rendelkező – Lettországhoz való csatlakozás mellett döntött. Habár a régió széleskörű autonómiát kapott (amellett, hogy a latgalt hivatalos nyelvként ratifikálták, biztosították a katolikusok szabad vallásgyakorlását és elismerték Róma vallási felsőbbbségét), gazdasági, kulturális szempontból továbbra is periféria maradt. A csatlakozási óhaj azonban nem jelentett azonnali és problémamentes összeolvadást, hiszen Daugavpils és az Ilūkste-vidék hovatartozása miatt konfliktus támadt Lettország és Litvánia között; sőt utóbbi területsáv Grīvától keletre fekvő részére Lengyelország is igényt tartott. A határviták azonban viszonylag hamar elcsitultak és a stratégiai fekvésű iparváros végül Lettországhoz került.¹⁴

4. ábra. Lettország megyéinek nemzetiségi összetétele (1935)

Figure 4. Ethnic composition by ethnicity and districts of Latvia (1935)

A szerző saját szerkesztése

Az első világháborút kísérő kényszmigrációs folyamatok ugyanakkor jelentős mértékben átalakították Latgale nemzetiségi összetételét. Míg a lengyelek, fehéroroszk és zsidók összesített számaránya csaknem 20 százalékponttal esett vissza, a lettek és oroszok

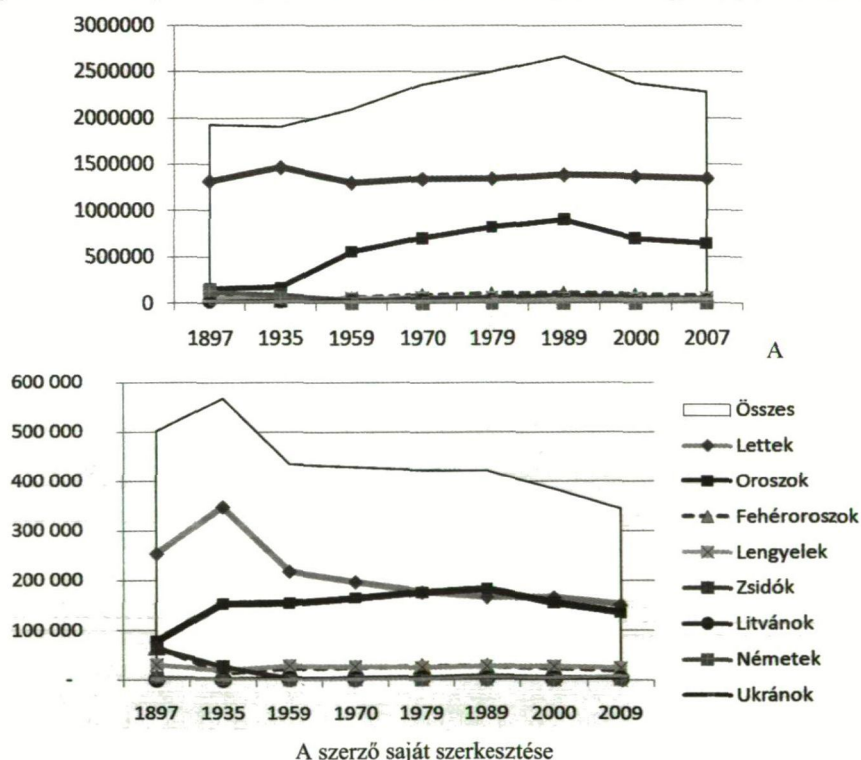
kb. ugyanennyivel növelték részesedésüket (1. ábra). Előbbiek esetében ez elsősorban a belföldi migrációval, utóbbiak esetében pedig egyrészt a többi kisebbség térvesztésével, másrészt pedig a döntő többségében oroszok által lakott Abrene-vidék Lettországhoz (és Latgaléhez) csatolásával magyarázható (4. ábra). Kurzeme, Vidzeme és Zemgale megyei szinte kivétel nélkül 90% körüli abszolút lett többséggel rendelkeztek, ahol továbbra is csak a megyeszékhelyek lakossága bírt relatíve heterogénebb etnikai struktúrával (bár a korábbiakhoz képest a tendencia itt is a homogenitás irányába mutatott). Habár az etnikai diverzitás indexe Latgalében soha azelőtt és soha azóta nem volt olyan alacsony, mint a két világháború közti időszakban (0,55), országos összehasonlításban e keleti megyék még így is messze a legmagasabb értékeket produkálták. A legszínesebb nemzetiségi összetétellel a 45 ezres Daugavpils város rendelkezett, ahol lakosság 33%-a lett, 25%-a zsidó, 18–18%-a lengyel és orosz, 3%-a belorusz nemzetiségűnek vallotta magát.

5.3. Latgale a Szovjetunióban (1944–1991)

A balti államok a második világháború során lakosságuknak hozzávetőleg 20%-át veszítették el, amely érték a legmagasabbak közé tartozik Európában.¹⁵ Ez idő alatt a lettországi németység (kb. 62 000 fő) és zsidóság (kb. 93 000 fő) szinte nyomtalanul eltűnt Európa térképéről; előbbieket „hazatelepítették” Németországba, utóbbiakat a náci megszállók irtották ki szinte mind egy szálig.

5-6. ábra. Lettország (A) és Latgale (B) nemzetiségeinek lélekszámváltozása (1897–2009)

Figure 5-6. Changes of the population number of Latvia (A) and Latgale (B) (1897–2009)

A Szovjetunió 1944-ben kebelezte be a Baltikumot, amely csak a birodalom összeomlása után, 1991-ben tudott újra kiszabadulni Moszkva szorító karjaiból. E negyvenhét esztendő – a százezres szláv tömegeket megmozgató bevándorlási hullámoknak „hála” – ismét gyökeresen átalakította a terület nemzetiségi összetételét. 1945 és 1955 között kb. 900 000 gazdasági migráns érkezett a három balti tagköztársaságba¹⁶, Lettország vándorlási különbözete pedig 1950 és 1990 között elérte a +525 000 főt. Megdöbbentő adat, hogy míg a lettek száma a második világháború után kb. 80 000 fővel csökkent, addig az oroszok, fehéroroszkok és ukránok 1989-ben már több, mint öt és félszer annyian voltak, mint 1935-ben (5–6. ábra).¹⁷

Latgale 1935–1959 közötti népességszám-csökkenése a háború és deportálások számlájára írható, ami nem meglepő módon a lett (–132 000 fő) és zsidó (–24 000 fő) nemzetiségűeket érintette legérzékenyebben. A többi nemzetiség lélekszáma stagnált, és csak az 1960-as évektől indult növekedésnek. E tendencia, a lettek számának konstans csökkenését figyelembe véve, átbillentette a mérleg nyelvét és relatív orosz többségűvé tette a régiót (5–6. ábra). Latgale 1959–1989 közötti lélekszámcsökkenése viszont már egész más eredetű: az elvándorlással magyarázható, melynek végső célpontja rendszerint Riga, ritkább esetben a régióközpont, Daugavpils volt. A fogyás riasztó méreteket öltött: a leghátrányosabb helyzetű keleti megyék néhány évtized leforgása alatt népességüknek kb. 40–60%-át veszítették el.¹⁸

1989-ben a Lett Sz.Sz.K. népességének már csak mindössze 52%-át alkották lettek úgy, hogy Rīgában és a hat legnagyobb regionális központban (Ventspils, Liepāja, Jūrmala, Jelgava, Rēzekne, Daugavpils) kisebbségbe szorultak. Hasonló helyzet alakult ki Latgalében is, ahol a függetlenség kivívásakor a régió 420 000 lakosának alig több, mint egyharmada vallotta magát lett nemzetiségűnek. A Lett Sz.Sz.K. második legnagyobb városában, Daugavpilsben pl. 13%-ra csökkent a részesedésük, mialatt az oroszok, fehéroroszkok, ukránok összesített aránya 70% fölé emelkedett.

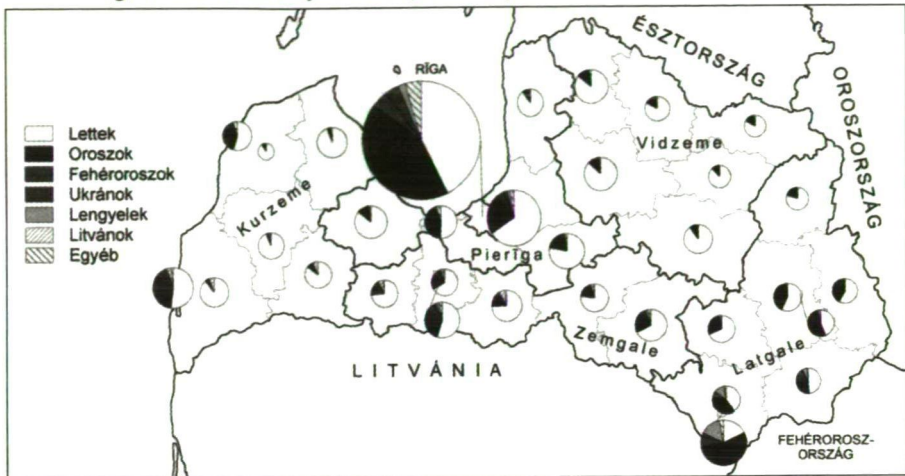
5.4. A független Lett Köztársaság keleti periferiája (1991–)

A rendszerváltozás óta eltelt időszakban visszajára fordult minden, ami az azt megelőző négy évtizedet jellemezte. A természetes szaporodást fogyás, a tömeges bevándorlást emigráció, a russzifikációt balti nacionalizmus váltotta fel, a többségi orosz nemzet pedig egyik pillanatról a másikra három „idegen” ország kisebbségévé vált. A kulturális életben is radikális változások történtek; ez Latgale esetében – négy évtizednyi szigorú tilalom után – a latgal irodalom, nyelv és kultúra általános reneszánszát hozta magával.

A fiatal államalakulat lélekszáma 1989 óta kb. 405 000 fővel csökkent; ennek csaknem fele az oroszok kivándorlásával hozható összefüggésbe. A Lettországbán maradt keleti szlávok (766 000 fő) tipikusan városlakó közösséget alkotnak: 70%-uk az állam össznépességének csaknem felét tömörítő, hét legnagyobb településén él, ahol az urbánus lakosság 48,6%-os relatív többségét (!) alkotják a lettek 42,5%-ával szemben. A kisebbségek összesített aránya Rīgában még mindig meghaladja az 57%-ot, Rēzekne és Daugavpils városában pedig átlépi az 56%, ill. 82%-ot. Továbbra is rendkívül színes etnikai összetétellel rendelkezik Latgale négy délkeleti megyéje: Rēzekne, Ludza, Daugavpils (40% lett, 38% orosz, 12% lengyel, 6% belorusz) és Krāslava (49% lett, 25% orosz, 16% belorusz, 7% lengyel) (7. ábra).

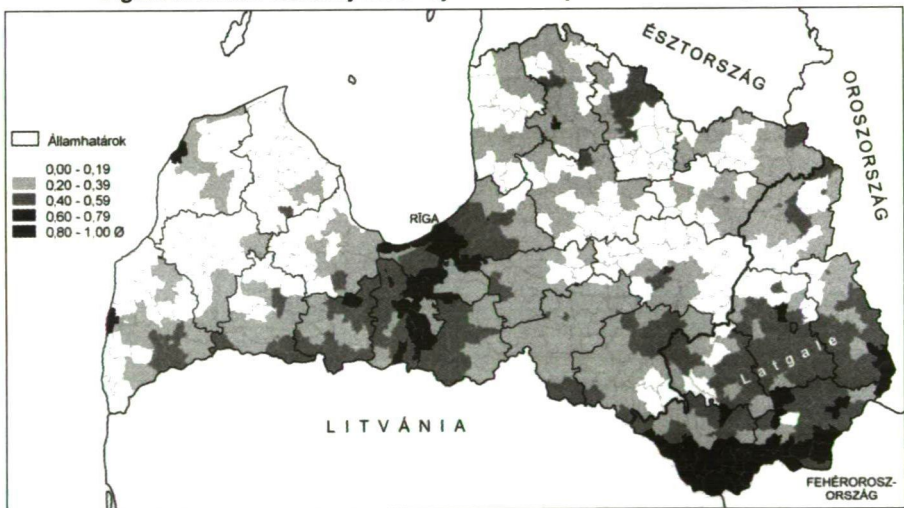
Az etnikai diverzitás indexének térbeli vetületét tekintve épp a fent említett területek rendelkeznek a legmagasabb értékekkel. A legsötétebb tónusú közigazgatási egységek – a sporadikus megjelenésű nagyvárosi központokat leszámítva – két régióban alkotnak egységes tömböt: Közép-Lettországban, a Rīga-Jelgava tengely mentén, ill. Latgalében Daugavpils, Rēzekne és Krāslava környékén (8. ábra).

7. ábra. Lettország megyéinek nemzetiségi összetétele (2009)
 Figure 7. Ethnic composition by ethnicity and districts of Latvia (2009)

A szerző saját szerkesztése

8. ábra. Az etnikai diverzitás indexe Lettország járásaiban (2000)
 Figure 8. Ethnic diversity index by the municipalities of Latvia (2000)

A szerző saját szerkesztése

Bár az elmúlt két évtized során mindegyik lett régió komoly népességszám-vesztést szenvedhetett el, a főváros mellett magasan kiemelkedett Latgale 78 000 fős negatívuma: lélekszáma két évtized alatt csaknem egyötödével csökkent. Nagyobb időintervallumot vizsgálva azonban még ennél is megdöbbentőbb adatokat találunk. Az a tény, hogy a második világháború előtt Latgale rurális térségében kb. két és félszer annyian éltek, mint napjainkban¹⁹, felveti az elnéptelenedés reális veszélyének lehetőségét. A lett demográfusok már megkongatták a vészharangot,²⁰ hiszen a népesség csaknem 10%-es természetes fogyása és mindössze 1,11-es termékenységi rátája mellett nem valószínűsíthető a tenden-

cia megtorpanása. A Lett Statisztikai Hivatal adatai szerint nincs olyan demográfiai mutató, mely alapján Latgale ne az utolsó helyen tanyázna Lettország és a Baltikum régiói között. A demográfiai krízis mellett – sőt bizonyos szempontból annak eredőjeként – komoly problémát jelent az EU „keleti falába” illeszkedő régió katasztrofális gazdasági helyzete is. Ez nem csupán kiugróan magas munkanélküliségi rátával (16–25%, az ország más területein: 7–13%), hanem rendkívül alacsony átlagfizetésekkel is párosul; utóbbi 2009-ben 250–300 LVL körül alakult, míg a fővárosban ennek kb. másfél-kétszeresét mérték.²¹

Összegzés

Nem túlzás azt állítani, hogy Latgale – a baltikumi kirakósjáték talán legérdekesebb, legegységibb darabjaként – szinte idegen testként illeszkedik Lettországhoz, az ott élők szerint valósággal „országot” alkot az államban. A balti-szláv etnikai kontaktzónában elhelyezkedő, hagyományosan rendkívül heterogén nemzetiségi összetételű régió páratlanul gazdag kulturális értékekkel rendelkezik. A periférikus helyzetből adódó gazdasági elmaradottság és az abból eredeztethető demográfiai krízis azonban lassan az elnéptelenedés veszélyével riogatja a baltiakat. Nem unikális jelenségről van szó, hiszen az Európai Unió ún. „keleti falának” régiói (ide tartozik pl. Észak-Magyarország is) mind-mind az általános társadalmi-gazdasági elmaradottság problémájával küzdenek. A tanulmány egy hazánkban talán kevésbé ismert régió történeti földrajzát, ill. nemzetiségi képének XX. századi átalakulását kívánta röviden összefoglalni.

JEGYZETEK

1. Simpson, E. H. (1949): Measurement of Diversity. *Nature*, 163. 688 old. Az etnikai diverzitás indexének kiszámításáról lásd: Bajmóczy P. (2009): Általános etnikai és vallásföldrajz. 68–70. old.
2. Bojtár E. (1997): Bevezetés a baltisztikába. 102. old.
3. Kabelka, J. (1982): Baltų filologijos įvadas. 86. old.
4. Bojtár E. (1997): Bevezetés a baltisztikába. 133. old.
5. Juhnyova, N. V. (1989): Az askenáz zsidók etnikai területe és letelepedésük néhány sajátossága a 19. sz. végi Oroszországban. 78. old.
6. Bojtár E. (1997): Bevezetés a baltisztikába. 103. old.
7. Idézi: Bukšs, M. (1972): Die Rolle Trasuns' bei der Vereinigung Lettlands. 175–187. old.
8. Bojtár E. (1997): Bevezetés a baltisztikába. 169–170. old.
9. Zvidriņš, P. (2004): Changes in the Ethnic Structure of the Baltic Countries. 7. old.
10. Plakans, A. (1995): The Latvians – A Short History. 88. old. és Strods, H. (1989): Latgales iedzīvotāju etniskais sastāvs 1772–1959. 14–15, 30. old.
11. Strods, H. (1989): Latgales iedzīvotāju etniskais sastāvs 1772–1959. 40. old.
12. Németh Á. (2010): Wilno – Вільня – Вильна – ווילנו – Vilnius. 16–25. old.
13. Bajmóczy P. (2009): Általános etnikai és vallásföldrajz. 70. old.
14. Latvijas Vēstures Atlants (2005). 40. old.
15. Rauch, G. v.–Misiunas, R. J.–Taagepera, R. (1994): A balti államok története. 423–425. old.
16. Zvidriņš, P. (1994): Changes of the Ethnic Composition in the Baltic States. 367. old.
17. Németh Á. (2009): Etnikai struktúra és nemzetiségi problémák a rendszerváltozás utáni Baltikumban. 283–297. old.
18. Latvijas Vēstures Atlants (2005). 62. old.
19. Latvijas Ģeogrāfijas Atlants (2009). 25. old.
20. Eglīte, P. (2007): Regional Differences of Depopulation in Latvia. 169–174. old.
21. Latvijas Ģeogrāfijas Atlants (2009). 31. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bajmóczy Péter (2009): Általános etnikai és vallásföldrajz. JATE Press, Szeged. 117 old.
- Bojtár Endre (1997): Bevezetés a baltisztikába. Osiris Kiadó, 316 old.
- Bukšs, M. (1972): Die Rolle Trasuns' bei der Vereinigung Lettlands. In: Ziedonis-Winter-Valgemäe (1974): 175–187. old.
- Eglīte, Pārsla (2007): Regional Differences of Depopulation in Latvia. In: Krišjāne, Zaiga (ed.) 2007: Comparing Regional Development in the Baltic States. Ģeogrāfiski Raksti XIII., Latvijas Ģeogrāfijas biedrība, Rīga, 175 old.
- Juhnysova, N. V. (1989): Az askenáz zsidók etnikai területe és letelepedésük néhány sajátossága a 19. sz. végi Oroszországban. Világtörténet, 10. évf. tavasz, 77–86. old.
- Kabelka, J. (1982): Baltų filologijos įvadas. V. 147 old.
- Németh Ádám (2009): Etnikai struktúra és nemzetiségi problémák a rendszerváltás utáni Baltikumban. Földrajzi Közlemények, 133. 3. sz. 283–297. old.
- Németh Ádám (2010): Wilno – Вильня – Вильна – ווילנא – Vilnius. A litván főváros nemzetiségi összetétele és annak átalakulása a XIX-XX. században. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására közleményei, II. évf. 1. sz. (No. 2.), 16–25. old.
- Plakans, Andrejs (1995): The Latvians – A Short History. Hoover Institution Press Publication, 247 old.
- Rauch, Georg von–Misiunas, Romuald J.–Taagepera, Rein (1994): A balti államok története. Osiris-századvég-2000, Budapest, 467 old.
- Strods, H. (1989): Latgales iedzīvotāju etniskais sastāvs 1772–1959. P. Stučkas Valsts Universitāte, Vēstures un Filozofijas Fakultāte, Rīga, pp. 14–15, 40.
- Simpson, E. H. (1949): Measurement of Diversity. Nature, 163. 688 old.
- Zvidriņš, Pēteris. (1994): Changes of the Ethnic Composition in the Baltic States. Nationalities Papers, Vol. 22, No. 2, 365–377. old.
- Zvidriņš, Pēteris. (2004): Changes in the Ethnic Structure of the Baltic Countries. In: Ivbulis, Viktors (ed.): Population and Labour Force. University of Latvia, Humanities and Social Sciences, 4(44)/2004, 119 old.
- Latvijas Ģeogrāfijas Atlants (2009). Rīga, Jāņa Sēta, 40 old.
- Latvijas Vēstures Atlants (2005). Rīga, Jāņa Sēta, 88 old.